

บทที่ 5

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

อาเซียนได้ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มเพื่อรักษาสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม อาเซียนตระหนักดีว่า ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ดังนั้น นอกจากความร่วมมือทางการเมืองแล้ว อาเซียนจึงมุ่งมั่นที่ขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจมาโดยตลอด และเมื่อการค้าระหว่างประเทศมีแนวโน้มกีดกันทางการค้ารุนแรงขึ้น ทำให้ปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้หันมามุ่งเน้นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและจัดทำเขตการค้าเสรีระหว่างกันอย่างแพร่หลายทั้งในระดับภูมิภาค และทวิภาคี เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและต่อสู้กับการกีดกันทางการค้าที่เกิดขึ้น รวมทั้งแข่งขันกับตลาดใหม่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ เช่น จีน อินเดีย เป็นต้น และแม้สมาชิกองค์การการค้าโลกจะสามารถตกลงกันและเปิดการเจรจาการค้าใหม่ได้สำเร็จก็ตาม แต่ประเทศต่างๆ ก็ยังคงให้ความสนใจกับการจัดทำเขตการค้าเสรีระหว่างกัน เนื่องจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการค้าเสรีและการลดข้อจำกัดของการกีดกันทางการค้าระหว่างกัน ซึ่งจะทำได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่าการทำการค้าเสรีระหว่างกันในระดับโลก ดังนั้น กลุ่มประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันจึงพยายามสร้างความร่วมมือภายในกลุ่มกันเองมากขึ้น เพื่อลดภาษีและอุปสรรคทางการค้าภายในภูมิภาคของตนให้เหลือน้อยที่สุดให้การค้าเป็นไปได้ อย่างเสรีมากขึ้น และเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการผลักดันเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียนได้ก่อตั้งขึ้นมากกว่า 40 ปี ภายใต้อาเซียน หรือ “ปฏิญญาอาเซียน” หรือ “ปฏิญญากรุงเทพ” มีสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ และมีประชากรกว่า 500 ล้านคน โดยมีความร่วมมือกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม สำหรับความร่วมมือทางการค้าที่สำคัญภายใต้อาเซียนที่นับว่าประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ “เขตการค้าเสรีอาเซียน” หรือ อาฟต้า เนื่องจากทำให้อาเซียนกลายเป็นตลาดขนาดใหญ่และน่าลงทุนมากขึ้น ส่งผลให้อาเซียนหันมาค้าขายระหว่างกันเอง และลดการพึ่งพาสมาชิกประเทศมหาอำนาจทางการค้า อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาเซียนจะมีความสัมพันธ์กันด้วยดีตลอดมา แต่ความสัมพันธ์ก็เป็นไปอย่างหลวมๆ เนื่องจากสมาชิกของอาเซียนล้วนเป็นประเทศที่มีวัตถุประสงค์

และเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิเป็นสินค้าส่งออกทั้งสิ้น ประเทศสมาชิกจึงต่างต้องการรักษาประโยชน์ของตนเอง โดยมองว่าสมาชิกอื่นเป็นคู่แข่งทางการค้า

ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนในระยะแรก ประเทศสมาชิกไม่ได้มุ่งหวังให้อาเซียนเป็นองค์กรเหนือตน โดยรัฐสมาชิกยังคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยของตนไว้เช่นเดิม ถึงแม้ว่าอาเซียนจะมีการรวมกลุ่มกันแต่ความร่วมมือนั้นเป็นเพียงการประกาศเจตนารมณ์ของผู้นำเท่านั้น (declaration) ไม่ใช่สนธิสัญญา (treaty) เป็นการรวมตัวกันในลักษณะทางการเมืองมากกว่าในทางกฎหมาย โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าความสัมพันธ์ในทางสถาบัน และไม่ให้ความสัมพันธ์กับข้อผูกมัดที่ตายตัวและข้อตกลงในเชิงกฎหมาย จึงทำให้อาเซียนขาดกฎเกณฑ์ในการดำเนินงาน แม้ว่าอาเซียนจะมีเอกสาร ข้อตกลง วัตถุประสงค์และแผนปฏิบัติการมากมาย แต่ประเทศสมาชิกมักจะละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือขอยืดระยะเวลาในการปฏิบัติตามพันธกรณี อีกทั้งอาเซียนยังขาดมาตรการในการการบังคับรวมถึงกลไกการระงับข้อพิพาทที่ไม่มีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการระงับข้อพิพาทของอาเซียน ในขณะนั้นยังใช้การระงับข้อพิพาทแบบวิถีทางของอาเซียน กล่าวคือจะเน้นการประนีประนอมมากกว่าและไม่มีการบังคับหรือลงโทษอย่างเป็นทางการ เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังถูกการเมืองแทรกแซงได้ง่าย จึงทำให้การรวมกลุ่มของอาเซียนไม่ก้าวหน้าอย่างที่อาเซียนได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้

เมื่ออาเซียนได้ประกาศ ASEAN 2020 โดยตั้งเป้าหมายในการรวมตัวกันเป็น “ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)” ซึ่งต่อมาอาเซียนได้ประกาศแถลงการณ์บาห์ลี หรือ Bali Concord II เพื่อแสดงเจตนารมณ์ที่จะนำอาเซียนไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี 2563 (ค.ศ. 2020) โดยมีหนึ่งในสามแผนงานหลักที่สำคัญ คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และอีก 2 เสาหลักคือ ประชาคมความมั่นคงอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งต่อมาอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนให้เร็วขึ้นอีก 5 ปี คือ ภายในปี 2558 (ค.ศ.2015) ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวอาเซียนได้มีการลงนามในความตกลงที่สำคัญอีก 2 ฉบับคือ “ปฏิญญาร่วมว่าด้วยแผนงานในการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ Declaration on The ASEAN Economic Community Blueprint (AEC Blueprint) และกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

ปฏิญญาร่วมว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน หรือ AEC Blueprint เป็นแผนงานที่กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน/ พันธกรณีต่างๆ ที่รัฐสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอาเซียน ภายในปี 2015 โดยมีแผนงานที่สำคัญในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจให้ชัดเจน ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดจน

บรรลุป้าหมายการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อสร้างพันธสัญญาระหว่างประเทศสมาชิกที่จะดำเนินการไปสู่เป้าหมายดังกล่าวร่วมกันเป็นพันธกรณีที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อที่จะทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว มีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากยิ่งขึ้น รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสินค้าและบริการได้อย่างหลากหลายภายในภูมิภาคทำให้เกิดการแข่งขันทำตามความสามารถ และความถนัดของสมาชิก โดยมีมาตรการการอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การอำนวยความสะดวกในการเดินทาง มาตรการในด้านพิธีการศุลกากร กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า เป็นต้น

อาเซียนจะต้องร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ ในการรวมกลุ่มตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้โดย “กฎบัตรอาเซียน” เป็นกรอบในทางกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างการดำเนินงานและกฎเกณฑ์ตามพันธกรณีที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด (legal binding) นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนยังได้บัญญัติรับรองสถานะในทางกฎหมายของอาเซียนให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลซึ่งทำให้อาเซียนปัจจุบันนี้แตกต่างจากอาเซียนในอดีต ที่สามารถดำเนินการและเป็นตัวการแห่งสิทธิได้ด้วยตนเองอันเป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มของอาเซียนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น อีกทั้งในกฎบัตรอาเซียนยังได้มีการกำหนดเรื่ององค์กฤษฎิมนุษยชนอาเซียน ซึ่งเป็นครั้งแรกที่อาเซียนให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนของประชาชนอย่างจริงจัง นอกจากนี้อาเซียนยังได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการดำเนินงานและโครงสร้างองค์กร และความสัมพันธ์ภายนอกของอาเซียนให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับพันธกรณีที่ช่วยเอื้อให้การรวมกลุ่มของอาเซียนเป็นไปอย่างราบรื่น

กฎบัตรอาเซียน เปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียน เป็นมาตรการบังคับที่รัฐสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยในกฎบัตรอาเซียนได้บัญญัติให้รัฐสมาชิกมีสิทธิและมีพันธกรณีที่เท่าเทียมกัน โดยให้รัฐสมาชิกมีมาตรการที่จำเป็นทุกประการอันรวมถึงในการออกกฎหมายภายในที่เหมาะสม เพื่ออนุวัติบทบัญญัติของกฎบัตรนี้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีที่ทั้งหมดของรัฐสมาชิก ซึ่งในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรอย่างร้ายแรงหรือการไม่ปฏิบัติตาม กฎบัตรอาเซียนได้กำหนดให้รัฐสมาชิกกระจับข้อพิพาทโดยสันติวิธี กล่าวคือ โดยการใช่วิธีการปรึกษาหารือหรือการหาฉันทามติ ซึ่งหากไม่สามารถหาฉันทามติได้ ก็จะนำเสนอเรื่องดังกล่าวให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเป็นผู้พิจารณา หรือหากรัฐสมาชิกใดไม่ต้องการใช้กระบวนการปรึกษาหารือหรือฉันทามติ รัฐสมาชิกก็สามารถเสนอเรื่องเข้าสู่กระบวนการระจับข้อพิพาทได้ และเพื่อให้อาเซียนบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ อาเซียนยังได้ตกลงจัดทำแผนงาน

ติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามพันธกรณีของสมาชิกอาเซียน เรียกว่า “AEC Scorecard” เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรวมกลุ่มเศรษฐกิจด้วย

นอกจากนี้ อาเซียนยังได้ปรับปรุงกลไกในการระงับข้อพิพาทของอาเซียน แม้ว่าที่ผ่านมาอาเซียนจะมีกลไกการระงับข้อพิพาทอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมก็ตาม แต่จากบทเรียนในอดีตเห็นได้ชัดว่าอาเซียนมักใช้วิธีดำเนินการแบบยืดหยุ่น รอมชอม และบางครั้งก็ไม่ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีโดยเคร่งครัด กระบวนการยุติข้อพิพาทที่อาเซียนใช้มักเป็นไปในลักษณะของการเจรจาประนีประนอมที่ไม่มีผลในทางกฎหมาย และไม่เคยนำเรื่องไปฟ้องร้องกัน ซึ่งเหล่านี้ทำให้อาเซียนสูญเสียความน่าเชื่อถือจากนักลงทุนต่างชาติ อาเซียนจึงได้ร่วมลงนามในพิธีสารว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียน หรือ ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanisms 2004 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการระงับข้อพิพาทภายใต้ความตกลงต่างๆ เพื่อให้การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นไปอย่างโปร่งใส เป็นธรรม และเพิ่มความน่าเชื่อถือจากนักลงทุนต่างชาติว่าประเทศสมาชิกจะปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัด โดยเปลี่ยนจากระบบอิงอำนาจเป็นอิงกฎ ซึ่งจะทำให้คำตัดสินของคณะผู้พิจารณาและองค์กรอุทธรณ์มีความแน่นอนและโปร่งใสมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกไม่สามารถใช้อำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศแทรกแซงการพิจารณาและตัดสินคดีได้ ซึ่งจะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับอาเซียนในสายตาของประชาคมโลกเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดตั้ง “หน่วยงานดูแลแก้ไขปัญหาด้านการค้าและการลงทุนของอาเซียน” ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานและให้คำปรึกษา เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการตามความตกลงด้านการค้า การบริการ และการลงทุนของอาเซียน ให้กับภาคเอกชนผ่านเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก และยังได้จัดตั้ง “ศูนย์กฎหมายของอาเซียน” ทำหน้าที่ตีความความตกลงและพิธีสารต่างๆ นอกจากนั้นยังได้จัดตั้ง “หน่วยงานติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามพันธกรณีของอาเซียน” พิจารณาและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกรณีปัญหาและข้อพิพาทในการดำเนินการตามพันธกรณีของอาเซียน ซึ่งการที่อาเซียนมีกลไกการระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพและศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นจะช่วยให้รัฐสมาชิกอาเซียนปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงต่างๆ อย่างเคร่งครัด และไม่ละเมิดพันธกรณีบ่อยครั้งดังเช่นที่ผ่านมา ซึ่งจะนำไปสู่การรวมกลุ่มเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งและความสำเร็จในการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในท้ายที่สุด จะเห็นได้ว่ามาตรการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียนจะเป็นตัวที่ทำให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งหากรัฐสมาชิกใดละเมิดพันธกรณี ประเทศสมาชิกก็สามารถใช้มาตรการต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎบัตร หรืออาจใช้กลไกการระงับข้อพิพาทของอาเซียนก็ได้

กฎบัตรอาเซียน จึงเป็นกฎหมายที่สำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลในการบังคับการให้เป็นไปตามพันธกรณีต่างๆ ที่กำหนดไว้ โดยมีกลไกการระงับข้อพิพาทเป็นตัวเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับรัฐสมาชิก โดยอาเซียนมีมาตรการในการบังคับให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาหรือองค์การอนุธรรม์ ทั้งนี้ โดยการรายงานการปฏิบัติตามคำตัดสินให้เลขาธิการอาเซียน ซึ่งจะเป็นผู้ที่คอยควบคุมให้รัฐสมาชิกปฏิบัติตามคำตัดสิน นอกจากนี้ ในกรณีที่รัฐสมาชิกไม่ปฏิบัติตามคำตัดสิน คู่พิพาทก็สามารถทำการตอบโต้รัฐที่ละเมิดพันธกรณีได้อีกด้วย

กฎบัตรอาเซียนจะเป็นกรอบทางกฎหมายที่บังคับรัฐสมาชิกให้ปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัด โดยมี AEC Blueprint เป็นกรอบการดำเนินงานเพื่อการบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐสมาชิกอาเซียน มีระดับการพัฒนาที่ต่างกัน อีกทั้งมีขีดความสามารถและความพร้อมของการพัฒนาประเทศแตกต่างกัน ในการเปิดเสรีอาเซียนได้แบ่งระดับความพร้อมของประเทศสมาชิกในการดำเนินการเปิดเสรี โดยแบ่งเป็นอาเซียนเดิม (ซึ่งเป็นประเทศที่ระดับการพัฒนาที่เข้มแข็ง ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ประเทศไทย และบรูไน) กับประเทศอาเซียนใหม่ CLMV (เป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนาที่ยังไม่เข้มแข็ง ได้แก่ พม่า ลาว เวียดนาม และกัมพูชา) นอกจากนี้ ในกรณีที่รัฐสมาชิกไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีได้ ก็สามารถกำหนดให้มีความยืดหยุ่นในแต่ละเรื่องไว้ล่วงหน้าได้ (pre-agreed flexibilities) แต่เมื่อตกลงกันได้แล้วประเทศสมาชิกจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามพันธกรณีที่ได้ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดด้วย และอาเซียนยังนำหลักการ ASEAN-X มาใช้ในการเปิดเสรีอีกด้วยซึ่งประเทศที่มีความพร้อมในการเปิดเสรีสามารถเริ่มดำเนินการได้ก่อน และประเทศสมาชิกที่เหลือสามารถเข้าร่วมในภายหลัง กล่าวโดยสรุปได้ว่า พันธกรณีที่บัญญัติไว้ใน AEC Blueprint แม้จะมีการกำหนดกรอบระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจน แต่อาเซียนก็ยังเปิดโอกาสให้รัฐสมาชิกสามารถผ่อนปรนพันธกรณีเพื่อให้แต่ละประเทศสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาของตนและความพร้อมแต่ละประเทศ

ดังนั้น เพื่อให้การรวมกลุ่มของอาเซียนประสบผลสำเร็จ ในการไปสู่เป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน รัฐสมาชิกจะต้องตระหนักถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกันของรัฐสมาชิกอาเซียนซึ่งมีความผูกพันกันทางภูมิศาสตร์ ภายใต้เจตจำนงร่วมกันที่จะดำรงอยู่ในภูมิภาคแห่งสันติภาพ ความมั่นคงและเสถียรภาพที่ถาวร มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มีความก้าวหน้าทางสังคมร่วมกัน ภายใต้วิสัยทัศน์เดียวกัน อัตลักษณ์เดียวกัน และประชาคมที่มีความเอื้ออาทรเดียวกัน ทั้งนี้ โดยเคารพความสัมพันธ์พื้นฐานของมิตรภาพและความร่วมมือ และหลักการอธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดน การไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐ

สมาชิก รัฐสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ยึดมั่นและถือมั่น เป้าหมายในระดับภูมิภาคอย่างจริงจัง ยอมสละผลประโยชน์บางประการของแต่ละประเทศเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในระดับภูมิภาคร่วมกัน นอกจากนี้ ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ และกฎหมายภายในของตนให้สอดคล้องกับความตกลงอาเซียนที่มีอยู่ และสร้างนโยบายด้านการค้าและการลงทุนที่สอดคล้องและประสานกันในระดับภูมิภาค ตามศักยภาพของประเทศสมาชิก เพื่อสร้างขีดความสามารถและข้อได้เปรียบในการแข่งขันของอาเซียน และเน้นย้ำการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในท้ายสุด โดยอาเซียนอาจจะต้องปรับปรุงระบบกฎหมายของอาเซียน โดยการจัดทำระบบกฎหมายของอาเซียนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (legal harmonisation) และควรที่จะมีการร่วมมือทางนโยบายให้มากกว่านี้ กล่าวคือ ในการดำเนินนโยบายของรัฐสมาชิก รัฐสมาชิกจะต้องดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางที่เป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน รวมถึงต้องไม่วางนโยบายให้ขัดหรือแย้งกับพันธกรณีที่กำหนดไว้ และต้องเป็นไปตามที่ได้มีการร่วมประชุม ซึ่งคล้ายกับสหภาพยุโรป ที่ได้มีการกำหนดนโยบายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีระบบกฎหมายที่สอดคล้องกัน ซึ่งหากทำได้ก็จะทำให้อาเซียนประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

แม้ว่าโดยภาพรวมแล้วการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะส่งผลประโยชน์ต่อสมาชิกมาก โดยในระยะแรกๆ สมาชิกอาจจะต้องสูญเสียรายได้จากการเก็บภาษีนำเข้าสินค้า ตลอดจนอนุตสาหกรรมบางประเภทที่มีศักยภาพในการผลิตต่ำก็อาจได้รับผลกระทบจากการที่ต้องแข่งขันกับประเทศสมาชิกอื่นที่มีศักยภาพที่สูงกว่า แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว อาเซียนจะได้รับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มมาก กล่าวคือ การรวมตัวกันของอาเซียนจะช่วยทำให้การลงทุนไหลเข้ามามากขึ้น ทำให้อาเซียนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าในตลาดโลกมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนให้เติบโตขึ้นตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองของอาเซียนในทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศทั้งต่อกลุ่มเศรษฐกิจอื่นและประเทศมหาอำนาจ และช่วยขยายการค้าและการลงทุนภายในอาเซียนด้วยกันให้สูงขึ้น เพราะอาเซียนเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ การลดอุปสรรคทางการค้าและการอำนวยความสะดวกทางการลงทุนจะทำให้สินค้าและเงินทุนไหลเวียนยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนในการผลิต และส่งเสริมให้มีการใช้วัตถุดิบและชิ้นส่วนภายในภูมิภาคมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเพิ่มสวัสดิการและยกระดับความเป็นอยู่ของผู้บริโภคให้ดีขึ้น โดยผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้าต่างๆ ได้หลากหลายมากขึ้นในราคาที่ต่ำลง นอกจากนี้ ยังช่วยให้เกิดการแบ่งงานกันทำ และการพัฒนา

ความชำนาญในการผลิตอันเป็นการช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างประสิทธิภาพ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ร่วมกัน นอกจากนี้การรวมตัวกันจะยิ่งทำให้อาเซียนฝ่าฝืนวิกฤตเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นไปด้วยกันกัน ทำให้อาเซียนกลายเป็นภูมิภาคที่ดึงดูดการลงทุนยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมา อาเซียนได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเป็นเสาหลักของการเสริมสร้างสันติภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาค ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโต และการพัฒนาของไทย ตลอดจนมา แม้ในปัจจุบัน ไทยก็ยังได้รับผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกอาเซียนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาเซียนเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดประเทศไทยมากที่สุด ซึ่ง ณ ปัจจุบันนี้ อาเซียนได้กลายมาเป็นตลาดการส่งออกของไทยในอันดับ 1 อาเซียนเป็นทั้งฐานการผลิตและตลาดสำคัญที่จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของไทยในตลาดโลก ซึ่งไทยได้มีบทบาทสำคัญในความร่วมมือกับอาเซียนมาโดยตลอด เนื่องจากเล็งเห็นประโยชน์ของการสร้างโอกาสขยายการค้า การลงทุน และการบริการ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรและเทคโนโลยีต่างๆ ภาคเอกชนจึงควรใช้โอกาสที่จะเกิดขึ้นให้เป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาธุรกิจให้เจริญก้าวหน้า อีกทั้งกฎบัตรอาเซียนยังให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามพันธกรณีต่างๆ ของประเทศสมาชิก ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมหลักประกันให้กับไทยว่าจะสามารถได้รับผลประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การปรับปรุงการดำเนินงานและโครงสร้างองค์กรของอาเซียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และการเสริมสร้างความร่วมมือใน 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนจะเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้อาเซียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก รวมทั้งยกสถานะและอำนาจต่อรอง และภาพลักษณ์ของประเทศสมาชิกในเวทีระหว่างประเทศได้ดียิ่งขึ้น

อาเซียนถือเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญอันดับ 1 ของไทย ซึ่งหากมีการรวมกลุ่มกันได้ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้จะทำให้ไทยได้รับประโยชน์มากกว่าเสียประโยชน์ เนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่อาจกล่าวได้ว่าไทยเป็นจุดศูนย์กลางของอาเซียน และที่ผ่านมาอาเซียนมีความสำคัญกับเศรษฐกิจไทยทั้งด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวและมีแนวโน้มที่จะทวีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้สินค้าไทยส่งออกไปยังอาเซียนได้มากขึ้น อันเป็นผลจากการจัดอุปสรรคทางการค้าทั้งด้านภาษีและมิใช่ภาษี และสามารถดึงดูดการลงทุนและนักท่องเที่ยวจากทั้งอาเซียนและนอกอาเซียนได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่กระชับมากขึ้นจะทำให้เศรษฐกิจของอาเซียนมีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ในด้านหนึ่งคือการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเดียวกัน แต่ขณะเดียวกันสมาชิกอาเซียนก็จะต้องแข่งขันกันเองเพื่อดึงดูดการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ดังนั้น การบรรเทาความขัดแย้งทั้งสองส่วนนี้จะต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศไทยจึงควรพัฒนาขีด

ความสามารถทางการแข่งขัน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนไทยต้องเตรียมการ ทั้งการปรับตัวเพื่อรับการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นและปรับตัวเพื่อขยายโอกาสทางการค้า บริการ และการลงทุนอย่างจริงจัง ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐจะต้องให้ความรู้แก่นักลงทุนและประชาชนทั่วไปในการใช้ประโยชน์จากพันธกรณีที่ไทยได้มีการทำความตกลงไว้ โดยเฉพาะการเข้าสู่ตลาดในด้านการค้าสินค้า การบริการ และการลงทุน เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักลงทุนให้มากที่สุด